

BUITEN

24^e JAARGANG N°. 23

ZATERDAG 7 JUNI 1930

Foto Aug. F. W. Vogt

IN HET PARK VAN HET LOO

Redactrice: RO VAN OVEN

INHOUD:

JASPER VELLACOT, FILANTROOP, DOOR WILLIAM J. LOCKE (16)	BLZ. 266
HET OUDE LOO (GEÏLL.) DOOR R. v. O.	BLZ. 265, 268—270
REISINDRUKKEN (GEÏLL.) DOOR M. W. B.	BLZ. 269—270
ONTVANGEN UITGAVEN	BLZ. 270
LANDSCHAPPEN IN EN OM HET VORSTENDOM MONACO DOOR DR. H. VAN CAPPELLE	BLZ. 273
PINKSTEREN (GEÏLL.) DOOR MATTY VIGELIUS	BLZ. 272
NAUMBURG AAN DE SAALE (GEÏLL.) DOOR ARNOLD VAN LOTTUM	BLZ. 273—276
DE DOOLHOF DER DVAASHEID, DOOR RALPH SPRINGER (30)	BLZ. 276

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Redactrice Mw. Ro van Oven, Emmastr. 15, Amsterdam, stukken voor de Administratie aan de Uitgevers N.V. Scheltema & Holkema's Boekhandel en Uitgevers-Mij., Rokin 74—76, Amsterdam, Met de toevoeging: „Voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht, ook achter op de foto's.

Nieuw verschenen nummers 25 cts., oudere 50 cts.

Jasper Vellacot, filantroop

16)

DOOR WILLIAM J. LOCKE

MIJN beste", zei Jasper, „ik hield van hem als een vader of een oudere broer, jij als de vrouw, die zijn echtgenoot zou worden. Dat zijn twee geheel verschillende dingen".

„Het was terwille van mij — vooral van mij, dat je hem dit niet getoond hebt".

„Jou belangen en de zijne waren één".

„Maar in je hart vindt je, dat dit meisje beter bij hem paste dan ik".

Jasper ontkende, maar met zijn verstand, niet met zijn hart.

„Maar je wist, dat zij bij elkaar hoorden. Daarom heb je mij weggeleid. Omdat je overtuigd was, dat haar de plaats bij hem toekwam, niet mij".

„Het was het eenige middel om veel onaangenaams te voorkomen. Jij bent een dame en hebt zelfbeheersching — zij is een natuurkind, dat gevochten zou hebben om die plaats" zei Jasper om zijn daad te motiveeren.

Alicia schudde het hoofd.

„Je bent de geperсонifieerde goedheid, Jasper", zei ze.

„Maar je spreekt nu tot de naakte ziel eener vrouw, die niet bedrogen kan worden, je bent een man van onkreukbare eerlijkheid en strikte rechtvaardigheid. Als je gevoel je gezegd hadt, dat mij die plaats toekwam, zou Jasper Vellacot geen strijd gevreesd hebben. Zeg het ronduit, Jasper".

„Waarom jezelf noodeloos te martelen?"

„Nu begrijp ik alles. Ik weet wat zij geleden heeft tijdens zijn afwezigheid. Ik weet waarom ze is weggelopen zonder geld op zak. Eens zal zij het mij vertellen. Maar dit zullen kleinigheden zijn; de hoofdzaak weet ik reeds. Zij is nu in de kamer bij hem. Zij zal er blijven. Ik wou, dat ik kon schreien".

„Ga naar de bibliotheek, waar alles je aan hem herinnert", zei Jasper met trillende stem.

„O, ik wou, dat ik dood naast hem lag!" riep Alicia uit. „Als ik niet met je kon praten, zou ik gek worden. Jij bent het eenige wezen ter wereld waar ik mee kan praten".

„En ik vertel je alleen nare dingen".

„Dingen, die slechts de meest toegewijde vriend kon zeggen. Ik zal het nooit vergeten.

Toen herinnerde Jasper zich de bloc-note, die hij in zijn zak had gestoken.

„Dit moeten de laatste regels zijn, die hij heeft geschreven", zei hij.

Aan het hoofd stond „De Villanelle der schoone Vorstin Alicia" en eronder

„De vorstelijkste der vorstinnen

„Wijst mij den weg over het meer

„Een dal is schoon Avilion".

„Het is profetisch", zei ze met trillende lippen. „De doede koningen werden door de weenende koninginnen over het meer geroeid".

„Behoud het", zei Jasper. „Dit behoort je geheel toe".

Maar zij schudde het hoofd en liet het papier in den haard vallen. „Beter zoo", zei ze. Toen zei ze: „Wil je hem zien?"

En toen Jasper toestemde, traden zij Bunny's kamer binnen. Het vertrek was flauw verlicht. Op den grond voor het bed lag Vittoria; zij was in slaap gevallen van uitputting. Alicia nam zachtjes een lamp op en keek naar de plaats waar Bunny lag, zijn heldere oogen voor altijd bedekt door zijn gesloten oogleden.

EEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK

Toen volgden eenige dagen van fluisterende stemmen en donkere kamers. En daarna een dag waarop de trein uit de stad vele droeve gezichten bracht. Onder hen Cadby wiens brilleglazen door tranen verduisterd waren en Elinor Currey, die gekomen was om te troosten en die zelf troost noodig had. Toen zij een meisje zag met een bleek gezicht en donkere Italiaansche oogen, vroeg zij Alicia wie dit was.

„De vrouw, die hij lief had; de eenige vrouw, die hem lief had", zei Alicia. En toen zij zag, dat haar vriendin wou protesteeren, voegde zij er aan toe: „Nee, liefste. Laten wij onszelf niet bedriegen. Laten wij de waarheid onder de oogen durven zien".

„En die is?"

„Je zult ze hooren op een avond als wij samen bij den haard zitten babbelen".

„Zij is zeer mooi", zei Elinor heldhaftig.

„Zij is de Chian Wijn en de Carmina Amoris".

„En je laat haar bij je logeeren?"

Meer zij Elinor niet. Zij zag door Alicia's kalm uiterlijk heen haar hart onstuimig kloppen.

Na een maaltijd, die slechts een schijnvertooning was, ging zij naar haar kamer. Daar werd haar een pakje gebracht met een briefje van Jasper luidende:

„Dit is een slaapdrankje door den dokter voorgeschreven. Neem het alsjeblieft in. Als je niet slaapt, zou je ziek kunnen worden en dat dient nergens toe. De uwe J. V."

Zij dacht na over Jasper's goedheid en zorgzaamheid. Zij had met niemand over haar slapeloosheid gesproken; hoe wist hij het dan? Zoo had hij ook voor Vittoria gezorgd. Drie dagen tevoren waren haar kleeven uit Londen gekomen. Hij dacht aan alles en zorgde voor allen.

Zij vergeleek haar eigen oppervlakkigheid met zijn dege-lijkheid en voor het eerst zag zij zichzelf zooals zij was. Zij had gespeeld met filantropie, met godsdienst en . . . met de liefde. Zij had Bunny niet echt lief gehad. Zij had niet geweten wat liefde was. Eerst dat half-primitieve meisje had haar geleerd wat beminnen is en wat de liefde beteekent. De minachtende blik van Vittoria toen zij beweerde Bunny ook te beminnen, had al de mooie bloemen verschoeid waar- onder zij haar ziel had verborgen. Nu lag deze in haar naaktheid voor haar en dat deed pijn en verbande den slaap. Het verdroogde de bron der tranen. Rusteloos liep zij door de kamer. Lang en ernstig keek zij naar Bunny's portret. Toen opende zij de Carmina Amoris en las eenige bladzijden. Nu eerst begreep zij het gevoel dat die verzen vertolkten. En wroeging greep haar aan. In hoeverre had zij zelf schuld aan Bunny's dood? Voor het naar bed gaan, bad zij lang en innig. Toen nam zij haar slaapdrankje in.

Dien nacht sliep zij goed en den volgenden ochtend werd zij verkwikt wakker. Toen Jasper naar haar kwam infor-meeren, stond zij op het terras en zong met den tuinman.

Zij gingen samen lunchen. Na den maaltijd ging zij weer den tuin in, waar Vittoria haar tegemoet kwam.

„Ik ben gekomen om afscheid te nemen”, begon zij.

„Waarom zoudt u weggaan? Blijft u hier zoo lang u wilt”.

„Mijn reden om hier te zijn is verdwenen”, antwoordde Vittoria droevig.

„Kan ik niet iets voor u doen?”

„U bent al te goed”.

„Spreek zoo niet. Wat wij hebben meegemaakt, doet alle standsverschil verdwijnen. Laten wij een weinig rondwandelen. Ik wil niet onbescheiden zijn. Maar voor gij gaat, zou ik gaarne weten dat u in de toekomst geen onaangenaamheden wachtten”.

Vittoria keek haar verwonderd aan en vroeg: „Waarom stelt gij zooveel belang in mij?”

„In de eerste plaats”, zei Alicia, „zijt gij mijn gast en zooveel jonger dan ik. In de tweede plaats ter wille van hem, die daar ginds rust. Ik weet nu alles wat er tusschen hem en u gebeurd is. Hebt gij plan weer naar huis terug te gaan?”

„Naar huis? Naar het hôtel Bomboni? Neen, neen, nooit in mijn leven!” riep Vittoria uit. „Het is te erg. Het is te onrein! Het riekt naar alles wat slecht in mij is. Ik had hem nooit tot mij neer moeten halen. Door mij is hij den dood ingegaan. Ik wou, dat hij mij liever vermoord had. Maar ik had hem zoo lief — zoo innig lief!” En zij barstte in harts-tochtelijk snikken uit. Toen zij eenigszins tot bedaren was gekomen, vervolgde zij: „Wat komt het er op aan, wat er verder met mij gebeurt? De zon en de maan en al de schitterende sterren in den hemel zijn uitgedoofd”.

„U zegt juist wat hij gezegd zou hebben”, fluisterde Alicia ontroerd.

„Dat komt omdat ik hem zoo lief had. Ik herinner mij ieder woord, dat hij heeft gesproken”.

„U hebt een edel man en een groot dichter bemind. Dat betekent iets”.

„En de schoonste ziel, die ooit geleefd heeft”, riep Vittoria uit.

„Ja”, zei Alicia getroffen. „U hebt meer gezien dan wij. U stond dicht bij hem dan een van ons”.

„O neen”, zei Vittoria. „Hij had met u moeten trouwen. Gij zijt de vorstin, die bij hem paste”.

„Wij pasten geen van allen bij hem”, antwoordde Alicia, „zelfs gij niet met uw schoonheid en uw liefde en uw diep inzicht. Maar gij stondt hem het naast”.

Een knecht kwam naar hen toe. Miss Antonelli's bagage was naar het station gebracht, zooals de juffrouw gewild had.

„Het is goed”, zei Vittoria. „Nu moet ik gaan”.

„Maar waarheen?”

„Ik ken vrienden, die mij zullen huisvesten, tot ik werk gevonden heb”.

„Maar welk werk? Laat ons u helpen. Wij — Mr. Vellacot, kan wel iets voor u vinden”.

„Mr. Vellacot heeft er gisteren al met mij over gesproken”, zei Vittoria, „en ik zei „neen”.

„Dat gij gisteren „neen” hebt gezegd tot hem, is geen reden, waarom gij vandaag mijn hulp zoudt weigeren. Laat mij u helpen, ter wille van uw Bon Ami”.

„Ik ben niet ondankbaar”, zei Vittoria zacht. „Maar ook ik heb mijn trots. Ik wil werken en een rein leven leiden ter wille van hem. Nooit in mijn leven zal ik een anderen man liefde schenken. Ik zal boete doen voor mijn zonden — mijn zware zonden. En niets kan mij deren, als hij over mij waakt”.

„Wilt ge — wilt ge mij een kus geven?” zei Alicia.

Zij kusten elkaar innig en hartelijk.

„Belooft mij, dat ge mij op de hoogte zult houden waar ge u bevindt”.

„Ik beloof het u”.

„En nogmaals — wilt ge mij niet laten zorgen — niet voor uw geluk — maar voor uw welzijn”.

„Slechts uw genegenheid wil ik hebben en aanvaarden”.

Zoo scheidden zij. En toen zij weg was, ging Alicia het huis in, wierp zich op haar bed en weende bitter.

TWEE-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK

Nu Bunny dood was en Vittoria weggegaan met het voornemen haar leven te maken tot een monument aan zijn gedachtenis gewijd, waren Jasper en Alicia op elkaar aangewezen. De schakel die ze eerst verbonden, toen gescheiden had, was verdwenen. En hoezeer de herinnering die ze bond ook beiden

heilig was, toch bemerkten zij hoe langer hoe meer, dat de een voor den ander een beslissende factor in het leven was geworden. Jasper zag het door zijn liefde, Alicia doordat zij gevoelde dat Jasper als een rots stond in de zee van gevoelens en ervaringen, die haar bestormde. Zij had hem gevraagd zijn verblijf te verlengen. Zij voelde zich niet meer de krachtige vrouw, die zij gedacht had te zijn; zij had zijn leiding noodig. Was hij niet haar naaste bloedverwant? Ieder ander dan hij, die alles wist, zou haar verachten.

„Om een vergissing van het hart?” zei Jasper glimlachend. „Dwalen is menscheijk — het erkennen, zooals gij doet — goddelijk”.

Dus bleef Jasper. En in Alicia's oogen was hij als de vuurtoren, die door alle stormen ongeschokt bleef staan. Eens op een dag zei ze hem dat.

„Een vuurtoren? Ik wou, dat ik dat was. Ik sta op een houtvlot. De een of anderen dag kan de zee mij verzwelgen”.

„Hoe is het mogelijk? Geen man staat op vastere bodem. Wat vreest ge?”

„Niets. Tenzij het is je vriendschap te verliezen”.

„Dat is niet mogelijk. Je zoudt evengoed kunnen vreezen, dat de grond onder onze voeten vuur ging spuwen”.

„En toch . . .”, begon hij. „Er kunnen dingen gebeuren . . .”

„Nooit . . .”, begon zij, maar hij liet haar den zin niet voltooien.

„Geef geen ondoordachte belofte. David zei reeds: „Stel in vorsten geen vertrouwen”. Ik ben een soort van vorst — maar geen constitutioneel vorst. Ik heb mij meester gemaakt van een Koninkrijk en mij op den troon geplaatst — doch die staat te waggelen”.

„Maar je hebt je er niet van meester gemaakt, je hebt het Koninkrijk geschapen. Hoe het zij, ik behoor tot je onderdanen en als er vermetelen komen, die je den troon betwisten, kan je op mijn hulp rekenen”.

Doch hoe vaker zij bij elkaar kwamen en hoe meer Alicia bij hem raad, hulp en steun zocht, hoe dieper de leugen hem brandde in de ziel. Haar de waarheid vertellen, was niet mogelijk. Hij en zij hadden daarbij alles te verliezen en niets te winnen. En voortdurend met haar samen te zijn met de wetenschap, dat hij niet haar neef, niet de echte Jasper Vellacot was, deed hem lijden.

„Het gaat zoo niet langer Tom”, zei hij op een dag tot Cadby, die hem was komen bezoeken.

„Mijn beste man, dood is dood”, zei de kleine man. „Je moet het je niet zoo aantrekken”.

„Och, dat bedoel ik niet”, zei Jasper. „Hoeveel ik ook van Bunny hield, ben ik tot de treurige conclusie gekomen, dat het 't beste was, dat kon gebeuren. Met welke van de twee hij getrouwd zou zijn — hij zou het geluk niet hebben gevonden. Zijn genie zou zijn verdord. Hem en ons is bespaard gebleven wat onvermijdelijk zou zijn geweest bij een huwelijk — dat de dichter niet meer kon zingen. Wat leggen wij toch onontwarbare knopen in ons leven. De eenige die ze kan ont-knopen —”.

„Is de schikgodin met de verfoeilijke schaar”, zei Cadby.

„Ja — het Noodlot dat den Gordiaanschen knoop doorhakt. Ik zie er geen kans meer toe”.

„O” zei de kleine man, „wringt de schoen je daar? Niet over denken. Dat geeft toch niets”.

„Maar men kan het niet laten”, wierp Jasper tegen. „Ik heb er al in drie nachten niet van geslapen. Heb je ooit een vrouw bemind, Tom?”

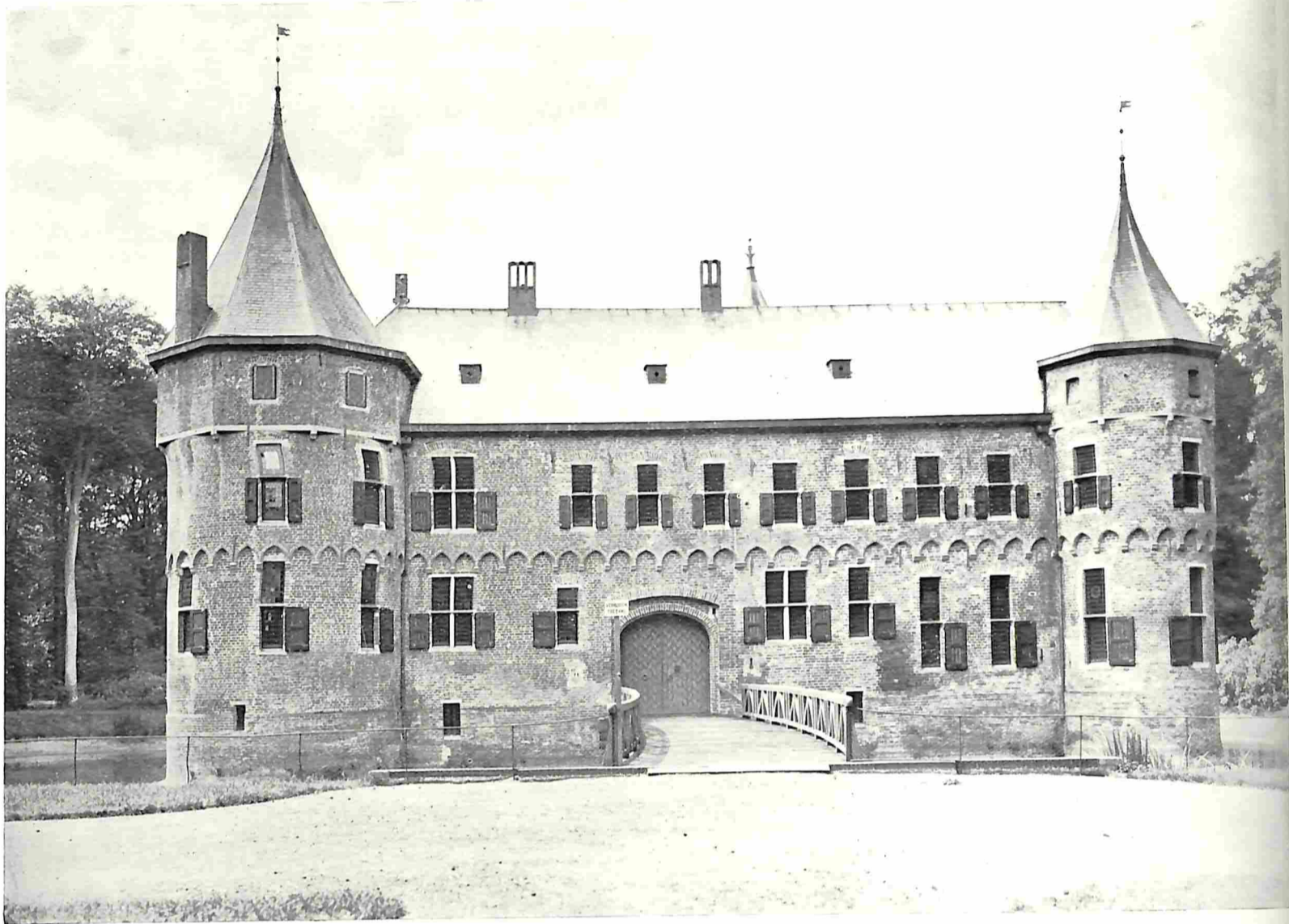
Cadby deed een paar langzame trekken aan zijn sigaret, toen zei hij: „Zij heeft mij tot Shakespeare gedreven. Ik ben er haar dankbaar voor. Maar het was een vreeselijke tijd”.

Er volgde een oogenblik van stilte. Toen zei Jasper:

„Het maakt me zenuwachtig, Tom. De eeuwige leugen. Ik geniet onder valsche voorwendsels van den hemel dezer vrouweziel. Ik ben een ellendige bedrieger. Zij denkt, dat ik haar neef ben, haar gelijke, een eerlijk — en eerbiedwaardig man. Zij bemint mij niet, maar ik zou haar liefde kunnen opwekken. Bunny kon dat niet, omdat zijn liefde haar niet toebehoorde. Maar die liefde zou mij niet toekomen, zooals alles wat ik bezit. Ik word er gek van. Zie naar den rijkdom, die mij iederen dag toestroomt!”

„Ik zie”, zei Cadby, „dat je hem zoo snel weggeeft, als hij binnen komt en dat de wereld er beter en zonniger door is geworden”.

(Wordt vervolgd)

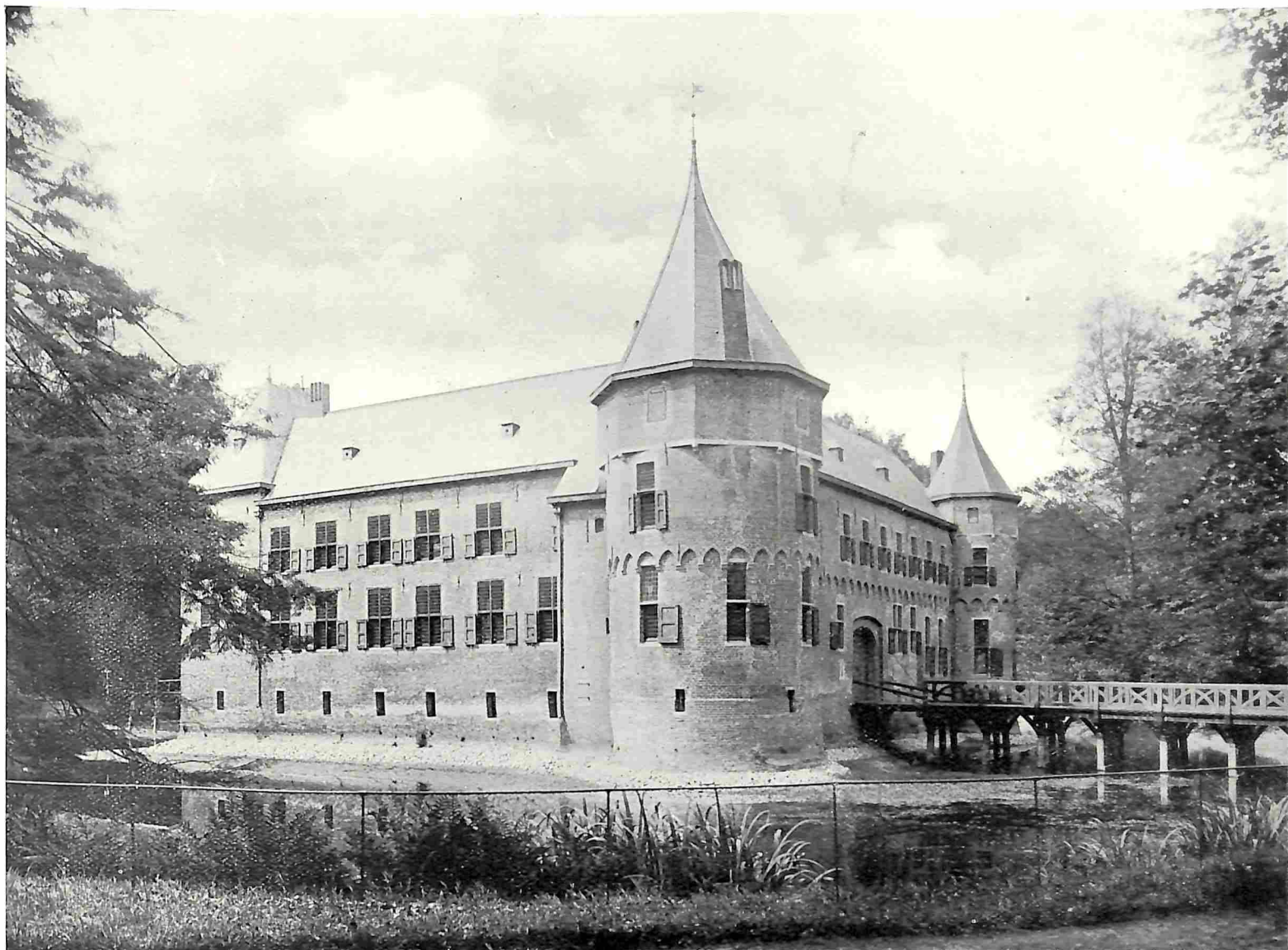

KASTEEL HET OUDE LOO. VOORAANZICHT

HET OUDE LOO

IN de bosschen, even achter het Koninklijk Paleis het Loo, verrijst het oude jachtslot, dat, voor de Koning-Stadhouder Willem V zich hier ter plaatse een vorstelijke woning deed bouwen, reeds vele eeuwen achtereen aanzienlijke gezelschappen binnen zijn muren herbergde. Niet velen kennen dit slot, het oude Loo geheeten, dat, betrekkelijk kort geleden gerestaureerd, haast weder het volkomen evenbeeld is geworden van de behuizinge, welke reeds in de 16e eeuw, toen het eigendom van den hertogelijken maarschalk Johan Bentinck, uit de breede grachten oprees. ☼ Wanneer en door wie dit slot, tegenwoordig het oude Loo geheeten, werd gesticht, weten we niet. Het „erve in 't Loo" was in 1438 in 't bezit van Udo Talhout, hertogelijk raad en thesaurier, maar dit bewijst nog niet, dat er ook een slot gestaan heeft. Eenmaal werd verteld, dat 't oude Loo een lust- en jachtslot der Geldersche hertogen zou zijn geweest, maar latere onderzoekingen hebben bewezen, dat deze legende op geen enkel historisch feit is gebaseerd. ☼ Maar wel staat vast, dat het slot reeds in de tweede helft der vijftiende eeuw bestond: Jonker Gijsbert van Wisch en Henric Bentinck stredden met elkaar om het bezit ervan. 3 Februari 1487 werd het geschil echter in der minne bijgelegd: volgens de economische begrippen van onzen tijd heeft van Wisch zich met een schijntje laten afschepen. Immers voor „twe vette ossen, van XX gulden an gelde" stond van Wisch „sijne gerechtigheid van den vurs.huyse" aan Bentinck af. ☼ Van dien tijd af bleef 't in het bezit der Bentincks totdat de bovengenoemde Johan 't op 31 Augustus 1537 in leen opdroeg aan Karel van Egmond, hertog van Gelderland, dien hij reeds veertig jaar trouw had gediend. Uit erkentelijkheid maakte de hertog het ambt van Jagermeester op de Veluwe en in het Nederrijkswald „mit allen sijnen rechten, renten, ind toebehoir" erfelijk in het geslacht der Bentincks. ☼ Nadat de laatste mannelijke erfgenaam van Johan Bentinck overleden was, bleef het oude Loo nog een tijd in de vrouwelijke

zijlinie van het geslacht. ☼ En zoowel de Bentincks als latere eigenaars hebben menige vroolijke jachtpartij gehouden waarbij het oude slot het punt van uitgang was. Daar werden herten gejaagd en . . . evers, die nog lang in het wild op de Veluwe leefden en waarvan waarschijnlijk de laatste in 182 door baron van Lijnden en Oldenaller geschoten werd. De wilde zwijnen, die nu nog wel een minder aangename verrassing den wandelaar brengen, — al dient gezegd, dat die ever, als hij niet opgejaagd wordt den mensch niet aanvalt maar onmiddellijk, na een ontmoeting, in de bosschen weerdwijnt — zijn nakomelingen van die, welke een aantal jaren geleden door Z. K. H. Prins Hendrik weder op de Veluwe werden ingevoerd. Deze zijn echter grootendeels slechts op de koninklijke domeinen te vinden. Maar ook op valkenjacht werd ijverig door den slotheer en zijn gaste gepleegd, de valkenjacht, die als het edele jachtvermaak in uitnemendheid gold, al kan de mensch van dezen tijd hedele niet inzien van een tijdverdrijf, waarbij de valk, onhooggelaten, den reiger buit maakt. „In één oogenblik het geoeffend oog van den valk het juiste punt gekozen, eensklaps stort de reiger, door een krachtigen stoot als vlamd, van zijne overwinnaars gevolgd, uit het luchtruim. Ras ijlen de Jonkers toe: bevrijden den reiger uit de scherpe klauwen, en bieden den buit aan hunne gebiedsters, tervel een welgevallige blik van deze het edel jachtvermaak vult. ☼ Al deze jachtgenoegens konden echter niet in Prins Willem III, de koning-stadhouder, het Loo in 1713 kocht, vond hij het oude jachtslot niet in overeenkomst met zijn vorstelijke waardigheid: het tegenwoordig koninklijk paleis, van weidscher en vorstelijker allure dan het oude Loo, werd zijn lustverblijf, toegerust met alle weelder die le roi soleil in Europa binnenvoerde. Steeds meer veel viel het kasteel: in 1795 werd 't tot hospitaal ingericht voor zesduizend Fransche soldaten, die naar Nederland

KASTEEL HET OUDE LOO. ZIJAAZICHT

waren gekomen en die alle aan een besmettelijke huidziekte leden. Bevorderlijk voor den welstand van het gebouw was deze metamorfose niet, zoodat de restauratie, door koning Lodewijk ondernomen, juist van pas kwam. Zelfs al liet hij de grachten rond om dempen, omdat hem was voorspeld — aldus vermeldt de historie —, dat hij zich in 't algemeen voor water zou hebben te hoeden. ☼ De 19e eeuw bekommerde zich weinig om het oude jachtslot: pas in onzen tijd is er weder de noodige aandacht aan gewijd, zoodat 't thans, geheel gerestaureerd, weer statig uit zijn grachten oprijst.

R. v. O.

REISINDRUKKEN

TOEN ik eenige jaren geleden een reis naar Zuid-Amerika maakte, was Habana, op het eiland Cuba gelegen, de eerste Amerikaansche havenplaats die ons schip aandeed. ☼ De zee die het eiland omspoelt is helblauw van kleur, een verschijnsel dat voornamelijk is toe te schrijven aan de aanwezigheid van uitgestrekte koraalriffen op den bodem. Visschen en vogels vertoonden zich rondom het schip, een teeken dat wij het land naderden. ☼ 't Was zeer vroeg in den morgen toen wij de prachtige haven binnenstoomden. De zon verlichtte reeds met haar stralen het Norro-kasteel, dat dagteekent uit den Spaanschen tijd, en den daartegenover liggenden vuurtoren, welke statig op de rots de wacht houdt. Een lange rij huizen en torens voor zoover ons oog kon zien, duiden Habana met zijn voorstedem Vedado en Carmelo aan, welke zich vijf Kilometer langs het zestrand uitstrekken. ☼ Nu ging het schip door een nauwe ongeveer 300 Meter breede vaart de eigenlijke Habana baai in, welke een ontelbaar aantal grootere en kleinere schepen kan bevatten. De haven van Habana staat bekend als een der beste en grootste natuurhavens en het stadsbestuur wordt daardoor heel wat kosten bespaard, die b.v. aan Amsterdam de IJmuider-sluizen met zich brengen. De baai vertakt zich in drie deelen en is daardoor zoowel voor handel, verkeer als verblijfplaats der

schepen uniek. ☼ Habana zelf bestaat uit een oude stad, welke de nauwste straten bevat, waar de handige chauffeurs toch nog in razende vaart door komen, en een nieuw gedeelte, dat breede boulevards en grootsch aangelegde parken bezit. ☼ De palmengroei, de tabaksaanplantingen, meestal onder zeildoek, de suikervelden, waartusschen schilderachtige „vincas" schuchter te voorschijn treden, de maisvelden, de banana-, citroen- en sinaasappelboomen, dit alles zagen wij op ons autoritje in de omgeving van Habana zelf. ☼ De buitenwegen zijn zeer slecht en wij moesten ons herhaaldelijk aan de wanden der auto vastklemmen om in zittende houding te kunnen blijven. ☼ Het klimaat dat sub-tropisch is, valt niet mee, daar de vochtige warmte voor een Europeaan wel eerst ondraaglijk is. — Wij beten dan ook gaarne in de sappige vruchten, welke ons aangeboden werden, zooals mangos, mamees, aguacata, waarvan vooral de eersten spoedig in den smaak vielen. ☼ In de stad en op het eiland, waar zeer veel bezienswaardig is, o.a. de groote grot in Matanzas en verderop het schoonste gedeelte van het eiland, „Santiago de Cuba" waren wij niet uitgekeken en een nadere beschrijving van deze interessante bonte stad met zijn mengelmoes bevolking en zijn eigenaardige zeden is voor de toekomst weggelegd.

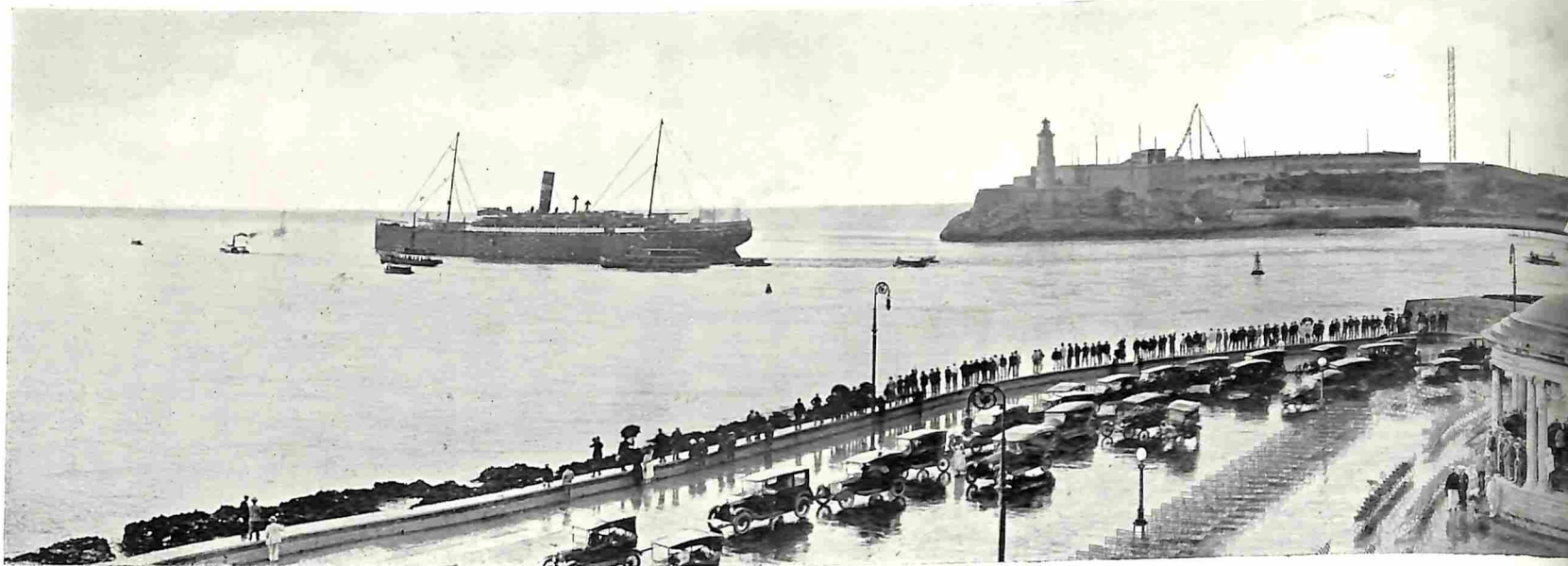
M. W. B.

Ontvangen uitgaven

J. M. van den Houten, Vetplanten. Rott. W. L. en J. Brusse. Geill.

Een groot aantal uitstekende illustraties verduidelijken dit populaire werkje voortreffelijk. De schrijver heeft, naar hij in zijn inleiding mededeelt, niet gestreefd naar volledigheid. Wel is groote zorg besteed aan de afbeeldingen, omdat het alleen uit beschrijvingen niet mogelijk is, zich een goede voorstelling te vormen der betreffende planten.

Bij de N.V. Uitgeversmaatschappij Kosmos te Amsterdam verschenen van de hand van H. Stienstra in de Serie Weten en Kunnen Groenteteelt voor kleine tuinen en Bloemeteelt voor kleine tuinen, beide boekjes is Vierde Druk.

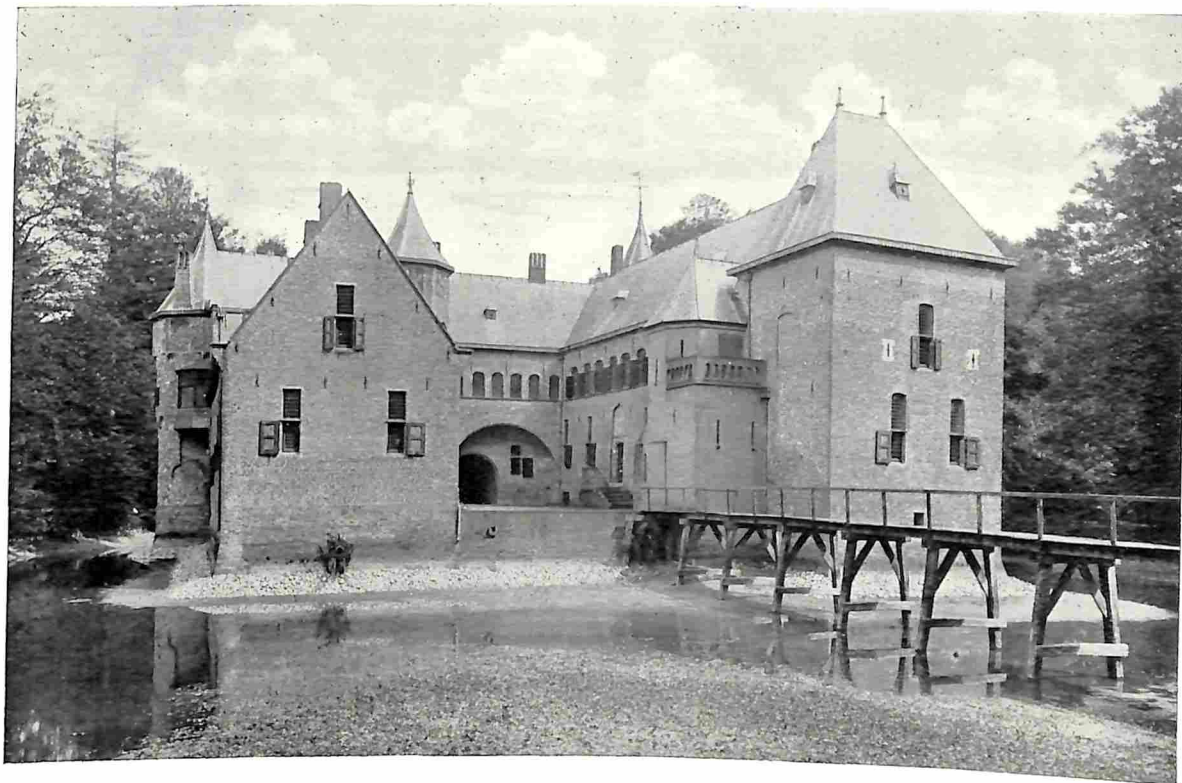
DE HAVEN

Landschappen in en om het vorstendom Monaco

(Vervolg)

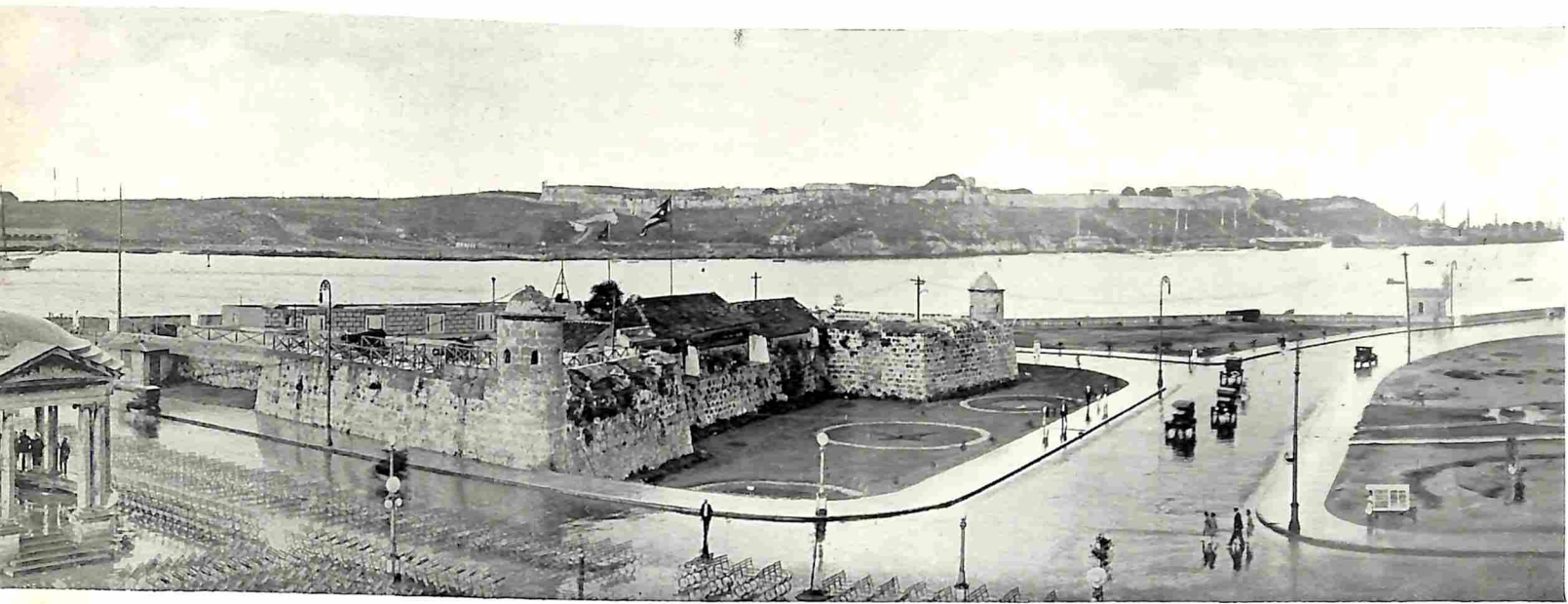
OK hier is het weer, wat mijn vriend, de zoo ervaren wereldreiziger, Dr. Herman F. C. ten Kate, zoo juist „het genot en het leed der contrasten” heeft genoemd. Een treurig voorbeeld van vernieling is die van het grootsche monument, hier „le Tour d’Auguste” geheeten, dat door de Romeinen ter eere van Keizer Augustus werd opgericht als een herinnering aan de definitieve onderwerping van de Gallische stammen (Liguriërs), die zoo lang weerstand hadden geboden. Dit reusachtig monument op het hoogste punt van de toenmalige Via Aurelia, de tegenwoordige Grande Corniche, vertoont zich nu slechts als een vierhoekige toren boven een machtige opeenstapeling van steenblokken. Welke afmetingen dit monument moet gehad hebben, moge hieruit blijken, dat niet alleen een deel van het oude la Turbie, de Cathedraal van Nice, de kerk van Monaco uit zijn materiaal zijn opgebouwd, doch dat men het ook gebezigd heeft voor de muren, die tusschen la Tête du Chien en le Mont Agel het land tegen de Sarraceense zeeroovers moesten verdedigen. Sommigen houden het er voor, dat hetgeen nu nog van het monument overeind staat niet uit dien tijd (7 j. n. Chr.) dagteekent, doch een toren is, door de Welfen opgericht van het materiaal van het Augustus-monument. De laatste, me-

thodisch uitgevoerde ontgravingen door de „Société française des fouilles d’Archéologie”, hebben het Romeinsche voetstuk blootgelegd, en talrijke voorbeelden van de schitterende versieringskunst, in kalksteen en in marmer, uit die tijden aan het licht gebracht. Hetgeen hier, niet ver van het eindstation la Turbie, in een bekkenvormige plooi van het gebergte, van waaruit het water van het dorp door een met struikgewas overdekte kloof afstroomt, door noeste vlijt tot stand is gebracht, stemt verheugend, want het grenst aan het ongeloofelijke. Op terrassen, die als een reusachtige trap tegen de hellingen zijn aangebracht, worden allerlei groenten en granen verbouwd, terwijl elders perzikken-, kersen-, vijgen- en amandelboomen, sterk contrasterend met het zilvergrijze gebladerte der Olijven, ruimschoots den er aan besteden arbeid beloonen. Maar hoeveel er ook in den laatsten tijd op het gebied van het Vorstendom Monaco, dank zij de aantrekkingskracht, die de speelzaal op de menschheid uitoefent, veranderd moge zijn, toch heeft het landschap op dezen mythologischen bodem sedert 2000 jaren dezelfde schoone lijnen, dezelfde omtrekken bewaard. En voor diegenen, die met hunne gedachten zoo gaarn naar een verleden teruggaan, is het, alsof hier de oude godsdienst van schoonheid, genot en vroolijkheid gaat herleven, die in de Grieksche en Romeinsche tijdperken deze zoo gezegende landstreek beheerscht heeft. Uit hetgeen van de Grieksche Kolonisatie in den bodem hier is achtergebleven, meent Ch. Lenteric, die deze kusten in zijn „Provence Maritime”,

KASTEEL HET OUDE LOO. ACHTERZIJDE MET BINNENPLAATS

hoofdzakelijk uit een geschiedkundig oogpunt zoo meesterlijk heeft behandeld, zich met eenige fantasie op den hoogen rots van Monaco een tempel te mogen denken, gewijd aan Aphrodite, de bevallige Godin der liefde en der schoonheid, die, zooals vele voorstellingen en mythologische figuren uit klein-Azië ingevoerd, op de kapen der Azuurkust aan haar gewijde plaatsen moet hebben gehad. Deze godin was, evenals Astarte uit een ouder tijdperk, de gepersonifieerde voortbrengingskracht der natuur, die uit de vochtigheid alle leven doet ontstaan — een geloof, dat, merkwaardig genoeg, met de uitkomsten en opvattingen der hedendaagsche wetenschap niet in strijd is. In Griekenland werd de dienst van Aphrodite het eerst op de eilanden en aan de kusten ingevoerd en zij bleef, getrouw aan haren oorsprong, ook steeds met de zee in ver-

HAVANNA

binding. ☼ In deze verrukkelijke Oosterschen omgeving plaatst men, meent Lentheric, het liefst een tempel, gewijd aan de godin der liefde en der schoonheid, die een troost was voor de ellende dezer wereld, evenals gedurende de Romeinsche overheersching de Godin Venus in bepaalde tempels op de kapen der Azuurkust vereerd is geworden. ☼ Ook het verblijf der Phoeniciërs, die vóór de Grieken dit land in bezit hebben gehad, is niet voorbijgegaan, zonder sporen achter te laten. Uit plaatsnamen worden we nog aan deze periode herinnerd. Zoo wordt door velen de naam Monaco afgeleid van Monoicos, herinnerend aan de Phoenicische godheid Melkarth, den beschermgod der zeevaart, den sterke God, die geen mededingers duldde, en in wiens tempel geen andere godheid vereerd werd (Monoicos = alleen baas in huis). ☼ Niet onwaarschijnlijk is het, meent Lentheric, dat op den bodem van la Turbie, een tempel gewijd is geweest aan dezen Melkarth, die ook door de Grieken onder den naam Heracles, de beroemdste held in de Grieksche mythologie, is overgenomen, en die het voorwerp van vereering is geweest voor de reizigers, die de gevaren van den in de twaalfde of dertiende eeuw v. Chr. door de Phoeniciërs aangelegde Via Heraclea wisten te trotseeren, die Opper-Italië over de Zeealpen met Spanje verbond. De herinnering aan dezen God (= Hercules) volgens den Romeinschen mythologischen nomenclatuur leeft in deze streek ook nog voort in den naam Port d'Hercule, de tegenwoordige reede van Monaco voort. ☼ Deze afdwaling naar het zoo belangwekkend verleden dezer streken meende ik mij aan het slot dezer schets te mogen veroorloven, omdat zonder eene herinnering aan deze tijden, toen achtereenvolgens Phoeniciërs, Grieken en Romeinen meester van deze kust waren, de Riviëra-bezoeker hare ware poëzie niet kan aanvoelen, en evenmin de oorzaken van het karakter van het tegenwoordige landschap voldoende zal kunnen begrijpen, daar vele plantensoorten, die voor het hedendaagsche landschap der Riviëra zoo karakterstiek zijn, met de geestelijke en godsdienstige stroomingen in de oudheid uit Klein-Azië en uit verder Oostwaarts gelegen landen afkomstig zijn. ☼ Zoo zijn de Olijf, de Laurier en de Cypres tegelijk met den dienst van Apollo naar deze streken overgebracht. De Grieken en Romeinen ontvingen de heilige Cypres, die overal in de oudheid het beeld van rouw, het symbool van droefenis en smart was, tegelijk met den Iranischen lichtdienst, uit Perzië; en zoo moet de mirte gelijktijdig met den dienst van Aphrodite zich over het Middellandsche Zeegebied hebben verspreid. ☼ Maar tevens brachten de overheerschers uit die lang vervlogen tijden ook tal van andere nuttige gewassen uit het Oosten over, zooals de Perzik, de Vijg, de Moerbezie, de Amandel en de Granaatappel. Ook de Oranje en de Citroen hebben uit tropisch Azië hun weg hierheen gevonden. Hoewel dit in den Romeinschen Keizertijd moet veel later, gedurende het Sarraaceensche tijdperk een essentieel bestanddeel van de flora der Azuurkust geworden. ☼ Gold het zoo bekende

Kennst du das Land, wo die Zitronen blühen
Im dunklen Laub die Goldorangen glühen?

in Cicero's tijd nog niet voor het zoo vaak bezongen Italiaansche landschap, heden mag zelfs de Franschman zich verheugen, zijn Riviëra waarop hij terecht zoo trotsch is, als het gezegende land te mogen noemen, waar geel en oranje te midden van het donker groene glanzende loof hem op vele plaatsen tegenschitteren.

Dr. H. VAN CAPPELLE

PINKSTEREN

MINDER dan Paschen is Pinksteren een voortzetting van de oude Heidensche gebruiken. Paschen is de bruidstijd der natuur. Met Pinksteren heeft de bevruchting plaats gevonden en is de goede aarde vol van beloften, die haast werkelijkheid worden. De vruchtboomen zijn uitgebloeid: de vrucht heeft zich gezet. Zoo vinden we, wanneer we goed toezien toch ook in deze dagen op tal van wijzen de diepe symbolen van den natuur-godsdiens terug. Is Paschen vaak grillig en luimig als een jong kind, nog nauw tot jonkvrouwelijkheid gerijpt, Pinksteren bezit de liefelijkheid van jonge ontplooiing. Tusschen Paschen en Pinksteren valt de schoonste tijd van het jaar; het is de periode van het Lentefeest, of het Begin-zomerfeest, en is gewijd aan den genius van de groei-kracht. ☼ Alom vertoont zich het jonge leven, dat de belofte inhoudt van rijken oogst. Het koren staat welhaast in bloei, de weiden zijn goudgeel van de boterbloemen of roestbruin van de wilde zuring. De boomen tooien zich met het eerste groen, dat nog niets van zijn frischheid heeft ingeboet. Straks als de warme dagen komen, zal het grijs-grauw van stof het diepe, warme groen aan ons oog onttrekken, zal de natuur een loomheid vertoonen, die er van spreekt, dat de dagen van jeugd voorbij zijn. Nog is het geen hoog-zomer. Vol beloften is de natuur en stemt den mensch tot blijdschap en dankbaarheid. En deze moeten zich uiten in feestvreugde. Al zijn ook Kerstmis en Paschen natuurfeesten, geen voert den mensch zoozeer tot de natuur als juist Pinksteren dit doet. Daarom vinden we in de feestviering, althans ten platte lande, nog zooveel gebruiken, die als even zoovele symbolen zijn. Want de Meiboom, die echter ook met Pinksteren wel geplant wordt, ja zelfs nog wel op St. Jan, is een symbool van ontluiken en groeien. Evenals zoovele zinvolle symbolen, die herinneren aan het enge samenleven onzer vaders met de hen omringende natuur en het personifiëren van tal van abstracte begrippen, heeft de Meiboom het veld moeten ruimen. Doch elders, waar men milder was tegenover de gebruiken van oudsher, leeft hij nog voort. ☼ Toch kent men op het land nog een aantal Pinkstergebruiken, al zijn deze minder karakteristiek dan die van Paschen. Al deze gebruiken zijn vruchtbaarheidssymbolen, hoe moeilijk dit symbool soms te ontdekken valt. Zoo is de Pinksterbloem (niet te verwarren met het vriendelijke licht-mauve bloempje, dat echter haast altijd met Pinksteren de onbeleefdheid heeft van te zijn uitgebloeid) — of Pinksterbruid, evenals het Meilief, de verpersoonlijking van de groei-kracht, wat dan ook uit haar bloemen en looverkroon blijkt. Natuurlijk was het 't mooiste meisje uit het dorp, dat de eer te beurt viel, om als koningin te worden rondgeleid door haar speelgenootjes, die

haar huldigen met gezang en gejubel. In de Noord-Hollandse polderstreek was het een in het wit gekleed weesmeisje, dat, met bloemen getooid, op dien dag als Pinksterbruidje gehuldigd werd en dan misschien den schoonsten dag beleefde van haar maar al te vaak trieste jeugd. Een weesjongen was haar geleider en droeg den met bloemen omkransden beker, waarin vriendelijke menschen een kleine gave wierpen. Daar het gebruik echter allengs in een groote bedelpartij ontaardde, werd het afgeschaft. In de zeventiende eeuw was het echter zeer algemeen. Maar in Limburg en Noord-Brabant bestaat de „Pinksterbloem” nog. Vaak heet ze ook Pinksterbroed (broed = bruid), doch ze wordt daar niet als koningin gehuldigd, doch als . . . langslaapster. Dat het kortere of langere slapen in deze heerlijkste dagen van het jaar, toch ook weer met vruchtbaarheidssymbolen te maken heeft, al zien we dit zoo niet op het eerste gezicht, blijkt uit den zoo populairen „Luilak”, op den dag voor Pinksteren. Den Luilak kent men overal, evenals het dauwtrappen op Hemelvaartsdag. Want de dauw is een kostbaar toovermiddel, dat verjongende kracht heeft. De dauwdruppels op de twijgen der meidoorn zijn het werkzaamste. De Luilak ziet den dauw niet meer op gras en twijgen liggen. Hij moet voor deze onverschilligheid gevoelig gestraft worden. Nu, dat gebeurt dan ook. Op niet al te zachtzinnige wijze wordt hem zijn verzuim aan het verstand gebracht en hij kan verdere plagerijen dan ook alleen maar afkopen door te tracteeren. Warme bollen met stroop schijnen de meest geijkte lekkernij voor dit feest te zijn, doch in Drenthe is het de „nustekook”, want nusten is talmen en dat komt op dezen dag niet te pas. ☼ Tweede Pinksterdag is een toegiftje, een extra Zondag en van devoten ernst valt dan meestal weinig te bespeuren. De stadsbewoner trekt naar buiten, wanneer het weer zulks slechts eenigszins toelaat. De bosschen en velden worden gesierd met leege boterhamzakjes of eierdoppen, sinaasappelschillen en weggeworpen flesschen. De eenzame heidepaadjes zijn overvuld van menschen en in de bosschen worden de vogels geïntimideerd door het lawaai der joelende menigte, die in losgebroke uitbundigheid zich

laaft aan buitenlucht, aan boomen en bloemen. Maar kunt ge nog de stille weggetjes vinden, die tusschen de akkers slingeren en naar de dorpen gaan, die buiten de steedsche kermisurrie gebleven zijn, dan treft ge nog de eenvoudige zinvolle feestviering der plattelanders. Hier zijn het ommevangen te paard der Pinksterruiters, die om de akkers rijden, om de vruchtbaarheid te bevorderen, elders is men aan het vogelschieten. Want ook de vogel is een vruchtbaarheidssymbool en men kan hem op deze dagen niet missen. Ga naar Limburg, ga naar sommige streken van Noord-Brabant, wanneer ge nog iets van deze oude gebruiken wilt zien, maar bovenal, begeef U naar Twente. Hier, in het land van katoen en ijzer, zijn nog zooveel aardige gebruiken intact gebleven, al moet ge ze nu niet in de eerste plaats bij de „fabriekers” gaan zoeken. Het „vogelschieten” is in sommige streken nog populair, al worden sinds lang hiervoor geen levende vogels meer gebruikt. Uit een taaie houtsoort, een boomwortel b.v. snijdt men den vogel, met wijduitstaanden staart en vleugels. In 1646 komt in een „Artikels-brief der gemeene schutten tot Endscheide” het volgende voor: „Eerstelijck sullen de Schutterije nu voortaan den Voogel schieten op Pinxter dinsdach”. Nu, Pinksterdinsdag heeft in de loop der tijden afgelegd en dus vindt

thans het vogelschieten op Pinkstermaandag plaats. De vogel, de „wierk” (afgeleid van woerd) wordt met roosjes en strikjes op gesierd en op een langen paal bevestigd. Thans staat die paal meestal in de buurt van een „heilighuisje”, waar na afloop een hartversterking te krijgen is, maar in vroeger dagen werd hij opgericht op het erf van den „koning” van het vorig jaar. Ook de „koningin” moest de feestelijkheid opluisteren door haar tegenwoordigheid. In een versierden boerenwagen, geëscorteerd door een eerewacht van boerenruiters te paard, wordt zij naar het schieterein gebracht. Daar vormt zich een lange optocht. Muzikanten blazen een leutig marschje en gaan voorop; in rij en gelid volgen de schutters, terwijl de toeschouwers als heksluiters fungeeren. Het mooie zomerweer overglanst het terrein. De hagelwitte plooiemutsen (spottend kleedwagens genoemd) van de boerinnen in haar nauwsluitende, glanzend-zwarte kleeren, de aankomende jongens en mannen in hun zwart-lakensche pakken, de zwarte pet op het hoofd, ze getuigen van feestelijkheid en eenvoudige landelijke genoegens. De lange slinger windt zich tot driekeer toe rondom de paal. Dan begint de wedstrijd. Aan den koning komt het recht toe, het eerste schot te lossen, ten einde zijn zilveren vogeltje, zijn overwinningstrophee van het vorige jaar, te verdedigen. Elk mooi schot ontlokt den omstanders enthousiaste kreten. Het koper schalt weer een paar maten over het feestterrein. Bij elkaar staan de boerenmeisjes. Voor haar is de spanning het grootst. Wie harer zal straks koningin worden? Als Gart of Lubbert, die reeds verkeerung hebben, koning worden, is van zelf hun „deerntje” koningin, maar er loopen nog genoeg jong-kerels vrij rond en straks zal het een luid-gillend plezier geven, als een hunner zich zijn koningin zal kiezen. Dan gebeurt het wel, dat een schuchter „make”, maar half van de eer gediend, tracht te ontvluchten, maar spoedig wordt ze door de joelende en schaterende vriendinnen achterhaald en aan den koning overgeleverd. Het koningspaar

wordt met strikken en bloemen opgesierd en zoo gaat men vroolijk ten dans. Op een groote boerenkist zitten de speellui, die de oude dansen en wijsjes spelen. Af en toe waarschuwt een schrille vioolstreek den feestvierenden, dat ook de muzikanten recht hebben op een daggeldje en dat er dus geofferd dient te worden. Maar, alsof ze dit weer willen goedmaken strijken de speellieden ook wel even over de snaren achter den kam en dan weten de jongens wel, dat zij het recht hebben een kus te stellen. Om dan met vernieuwden moed weer verder te dansen, vaak tot laat in den nacht.

MATTY VIGELIUS

NAUMBURG AAN DE SAALE

EERLIJK gezegd voelde ik mij in Naumburg aanvankelijk niet erg thuis.

De stad nam mij niet in zich op. De geluiden, het gesnor van elektrische trams, de schelle roep van straatventers, het geratel van wagens, de donkere kreten der auto's hadden iets ongestuurd en ik gevoelde mij links en verlegen. ☼ Desondanks vielen mij dadelijk bekoorlijke gevels op, aantrekkelijke straatjes met den val van vreemd licht, wrakke schaduw langs muren en plaveisel, spiegeling van ziek licht in donkere ruiten en duisternis in scherpe hoeken en het bijna verborgen bewegen van menschen in de schemering. Spoedig volgen opener straten gebouwen, sierlijke renaissance-portalen; ze monden uit op een stil, wijd plein, met een bron en oude boomen. Verder in straten en stegen al die kleine eigenheden welke oude steden zoo aanlokkelijk maken. Doch dit ontroerde eer het verstand dan het hart dat op zijn hoede en beklemd was en dat een uitweg zocht. ☼ Waarschijnlijk waren die beklemdheid en die linksheid te wijten aan een overmatige vermoeidheid, aan die ontmoedigende loomheid welke den zwerver soms overvalt, die alles onder een koel licht brengt en die, als er aan toegegeven wordt, het slachtoffer van plaats naar plaats jaagt tot eindelijk langs een langen weg de verlossing bereikt wordt: de thuiskomst. Gelukkig was mij dat uit ervaring

PINKSTEREN. HET VOGELSCHIETEN

bekend, ik beseftte het gevaar en, om het af te snijden, trad ik vlug een ouderwetsch hotel binnen en besprak een kamer. Ik zocht en vond er rust, rust voor het lichaam, want de geest liet zich niet dwingen, die werd werkzaam. ☞ Was het werkelijk vermoeidheid alleen welke mij zoo over- en tegelijk ongevoelig had gemaakt? Of was het ook teleurstelling? Was een verbeelding, een verwachting, geschonden? Want wat verwacht men al niet van een stad die meer dan negen honderd jaren in leven bleef! Zeker, ik had mij een beeld van de stad geschapen . . . , ik had veel over Naumburg gelezen. Als snel verschietende beelden leefde in mij de opeenvolging van reeksen jaren, bonte vlakken van opkomst en welvaart teekenden zich af tegen de tinten van verval. Ik herdacht den strijd die eens de Duitschers en Slaven gespannen hield, den strijd waaraan de stichting van Naumburg (Neue Burg) te danken is. Als vesting, immers, en veilige woonplaats stichtten haar de zoons van den markgraaf Ekkehard I, Hermann en Ekkehard II. De burcht, die omstreeks het jaar 1028 voltooid was, werd door hen al spoedig — op aandrang van Keizer Koenraad II — aan het bisdom Zeitz afgestaan, opdat zich, veilig voor de rooflust van de Slaven, de bisschop daar zou vestigen. Lang bleef de beloning niet uit: de schenkers verwierven van den keizer het recht om in de onmiddellijke nabijheid van de burcht een marktplaats te stichten. Deze stichting, gelegen aan twee belangrijke verkeerswegen, groeide onder de bescherming van keizer, stichters en bisschop tot een handelsstad van beteekenis, naast de nederzetting die zich allengs om den zetel van het bisdom vormde. Aanvankelijk beperkten de kooplieden zich tot ruilhandel met naburige, ook Slavische dorpen, doch gauw breidde de handel zich uit. Uit het Rijnland, uit Schwaben en uit Beieren werden waren aangevoerd en naar het Elbe- en Odergebied gezonden. Laken en fluweel uit Nederland en duffel uit Friesland, zijde en brocaatweefsels uit Nürnberg en Augsburg, pels- en lederwerk uit Polen kwamen ter markt. ☞ Vroeg werden kerken en kloosters gebouwd, andere gebouwen volgden, aldra ook een raadhuis. Een leemen wal beschutte eerst stad en geestelijke nederzetting tegen den vijand, waaronder de opdringende roofdieren een eerste plaats innamen (nog in de vijftiende eeuw zwierven wolven in de bosschen rond de stad), daarna verrees in de dertiende eeuw een dubbele steenen vestingmuur met zware poorten en talrijke torens. Houten huizen, door brand verwoest, door den tijd vernield en in later tijdperk ook afgebroken op last van een voortvarend of ijdel eigenaar werden door steenen gebouwen vervangen. Trotsche woningen van de patriciers, gevormd uit den lageren adel en de welvarendste kooplieden, omringden het marktplein. Daarnaast leefde de bisschop, in naam ook wereldlijk heerscher over de stad, met zijn geestelijken, zijn kerk en de nederzetting welke zich om burcht en kerk gevormd had. ☞ Een kleurrijke veelheid trekt den geest voorbij. Opbloei van krachtig wereldlijk leven, daarnaast kunstzinnig geestelijk leven, in hoofdzaak belichaamd in kerk en geestelijkheid. Botsingen tusschen bisschop en regenten, die allengs de macht geheel tot zich trekken; twisten tusschen de regenten onderling, eveneens. Oproertjes, schermutselingen tusschen katholieken en protestanten, opstand tegen vorsten,

onderwerping, wisseling van heerschers. Vervolgens de schemering van het verval, het sterven van de industrie, de stuiptrekking van den handel, verarming, het sloopen van de verdedigingswerken. ☞ Veel sterker dan kerk en kerkelijke nederzetting leeft voor onze verbeelding als middelpunt de marktplaats. Duidelijk zien wij haar voor ons in al haar kleurrijke hevigheid; haar uitbundigheid, haar kermisdrukte van feestelijke kramen, haar luidruchtigheid van waarzeggers, wonderdokters, kiezentrekkers en koorddansers. Doch ook haar ernstiger zijde ontvouwt zich voor onzen blik: de bedwongen slimheid van in- en uitheemsche handelaars, de harde arbeid bij laad- en losplaatsen, in bierbrouwerij, wijnkooperij en kuiperij. Ook werpen wij een blik in de levendigheid van herbergen waar kooplieden en geldwisselaars bezig zijn, ernstig en weloverwogen en op hun hoede voor de rap-

heid van het hen omzwervend geboefte. In rustiger jaren luikt de handel van deftiger kooplieden op, wier schepen den oceaan bevaren, en ontwikkelt zich een industrie en wijnbouw in de omgeving. Welk een praal bracht die ontluiking met zich mede, weelde die zich niet alleen uitte in architectuur en kunstnijverheid doch die ook oorzaak was van rijke maaltijden en woeste drinkgelagen¹⁾, van feesten en optochten, van vorstelijk onthaal, niet het minst ook van kostbare en pronkzuchtige kleedij. Achter dit hevige leven duiken de maskers op van terechtstellingen, geloofsvervolging, doodslag, van pest en andere ziekten. ☞ Intochten van vorsten en prelaten waren niet zeldzaam. Sluit men de oogen en laat men alles de verbeelding langs trekken dan ziet men: wappering van vlaggen, statigheid van vaandels, als riet langs een oever geschaard de flikkerende beweeglijkheid van rijen lanssen, in den schijn van toortsen en flambouwen de schittering van hellebaarden, de blanke weerspiegeling van zon en van schaduw in glanzende wapenrustingen en donkerder maliënkolders. Schichtige bontgetuigde paarden door kleuriggepluimde ruiters bereden, gevolgd door poverder uitgeruste regimenten weerbarstig voetvolk,

NAUMBURG. BEELDEN IN HET WESTELIJK-KOOR VAN DEN DOM

trekken voorbij. Tal van Deutsche keizers zijn over de nu zoo stille marktplaats gereden met hun levendig gevolg, onder hen keizer Koenraad II en keizer Karel V. Het is alsof de echo van klaroen- en trompetgeschal, van toejuichingen en gelach nog zwak doorklinkt. ☞ Vlug volgt elkander alles op! Intochten van markgraven, hertogen, van aartsbisschoppen, bisschoppen en pauselijke prelaten. Alva verschijnt. Als legeraanvoerder in den dertigjarigen oorlog vindt Gustaaf Adolf met zijn staf in de stad kwartier. Ook Karel XII van Zweden, ook Friedrich Wilhelm III met koningin Louise gaat Naumburg niet voorbij. Een wijle volgt rust en witte stilte, waarna een nieuwe tijd verpersoonlijkt door Napoleon (in zijn witte nauwsluitende kniebroek, zijn blauwe zwaluwjas, met den strengen steek boven zijn scherpgesneden gelaat — op zijn vlug paard, gevolgd door de beroemdste zijner generaals) die onder toejuichingen de stad binnenrijdt en er gastvrijheid vindt. In een voor hem onfortuinlijker tijd keerde Napoleon er nogmaals in. ☞ Ook Czaar Alexander bleef niet weg. ☞ Daarboven leefde de stillere praal van kerk en bisschop, die met moederlijkheid het

¹⁾ Als voorbeeld: Tijdens een feestmaal in 1561 dronk zich de Rijngraaf Philippus aan kostbaren wijn dood, in het raadhuis nog wel!

warmbloedige volk bleef beschermen en beheerschen totdat ten slotte in en om Naumburg de hervorming het pleit won. Doch vóór dit laatste geschiedde zag men naast de opzichtigheid van uitheemsche en eigen kleedij, in donkere, in lichte pijen zoowel welgedane als behoeftige monniken door de straten gaan. Soms rees een rij van hen op te midden van het dronken marktbeveeg. In de wijngaarden vond men hen bezig en het zijn hun vlijtige handen geweest die het eerst de zonnige oevers van de Saale met vruchtboomen hebben beplant. ¶ Ook Melanchton en Luther bezochten de stad. Luther zelfs tweemaal. De laatste maal toen zijn tegenwoordigheid gewenscht was ter gelegenheid van de wijding van zijn vriend Nikolaas van Amsdorf tot protestantsch bisschop te Naumburg, waar die bisschop van 1542 tot 1547 zetelde. ¶ Dan wordt het stil in de herinnering bij de gedachte dat J. Sebastiaan Bach door de smalle straatjes en over het wijde plein is gegaan. Een vreemde stemmigheit vervult het hart, voor het eerst doorziet de geest dat de stad wel geprangd was in een trotschen steenen ketting van muren, poorten, torens, doch dat zij van boven geheel open bleef naar den hoogen hemel. ¶ Als aardscher stervelingen verschijnen de figuren van Klopstock en Goethe en Nietzsche die hier eens rondwaalden, bijna onopgemerkt waarschijnlijk; en nu . . . ? ¶ Nu is dit alles lang voorbij. Bisschoppelijke zorg en heerschappij, macht en pracht van krachtige regenten, de luister van een eigen hof, alles is weggevaagd. De straatjes en stegen zijn stil, de straten alleen vervuld van provinciaal, burgerlijk, leven. De tegenwoordige bewoners van Naumburg zijn in hoofdzaak: ambtenaren, militairen buiten dienst, gepensioneerden, kleine renteniers. Op den hoogen heuvelrand waar eens de trotsche burcht der Ekkehardiner stond, verrees het nuttige gebouw van het „Oberlandesgericht". Van de oude stichtingen welke eens bij den burcht aansloten, de Benediktijner Abdij en het Augustijner Klooster bleef niets gespaard. De stadsgrachten zijn gedempt, de muren met hun talrijke torens, de zware dubbele poorten gesloopt. De romanticus zal nog wat geluk vinden als hij wandelend door het plantsoen dat op de overblijfselen van de wallen is aangelegd uitziend over de stad, daar zal hij behalve de Mariapoort ook nog vinden brokken van de oude verdedigingswerken, die met klim- en woekerplanten begroeid, verscholen achter vlier en seringen, tal van vogels herbergen. ¶ Geschiedenis is iets dat alleen bestaat in de schemering van een geschrift of in het schijnsel van de fantasie. Wil men iets van haar visioen in de werkelijkheid beleven dan verduistert alles en vloeit schaduw over geest en hart. ¶ De reiziger, de zwerver, kan over de wereld en door den tijd slechts gaan als ware hij een danser die over een gespannen koord van stad tot stad wankelt en in de steden van toren naar toren. Zoo moet hij als van een niet te groote hoogte op de dingen neerzien. Zoo zal hij van veel slechts de kleur, de schim, zien en van 't geheel het verschieten van licht en tint en van de vormen enkel de weifeling waarnemen. Alles zal hem kleiner schijnen, alles zal voor hem vlugger gaan. Het leven der menschen vloeit onder hem door, als een bonte of als een donkere stroom. Kreten stijgen tot hem op, gezang beeft langs zijn wapperend hoofdhaar naar een blauwen of naar een grijzen hemel. Er-

gens, onder zich, ziet hij menschen door een steeg vluchten, op een plein wordt naast een bron een schavot opgesteld, een bende ruiters rijdt door de donkere opening van een poort een stad binnen. Licht uit duistere rumoerige huizen vloeit door nuchtere vensters en tovert figuren over het zwarte plaveisel. Ramen worden bedekt, deuren vallen dicht. Als een vlucht van klanken drijft het gelui van kerkklokken over hem heen. De cirkeling van duiven boven zijn hoofd verontrust hem. Doch het leven, het gevaar, ligt beneden. Het is alles visioen, het is alles verbeelding voor een achtergrond van vergane waarheid. ¶ Ook in Naumburg bleef het minste gespaard van de pracht van het wereldlijk leven. Hoe belangrijk de vestingwerken waren, kunnen wij op oude prenten nagaan, het best misschien wel op de kopergravure van de Win te Amsterdam ¹⁾, welke Naumburg en omgeving omstreeks

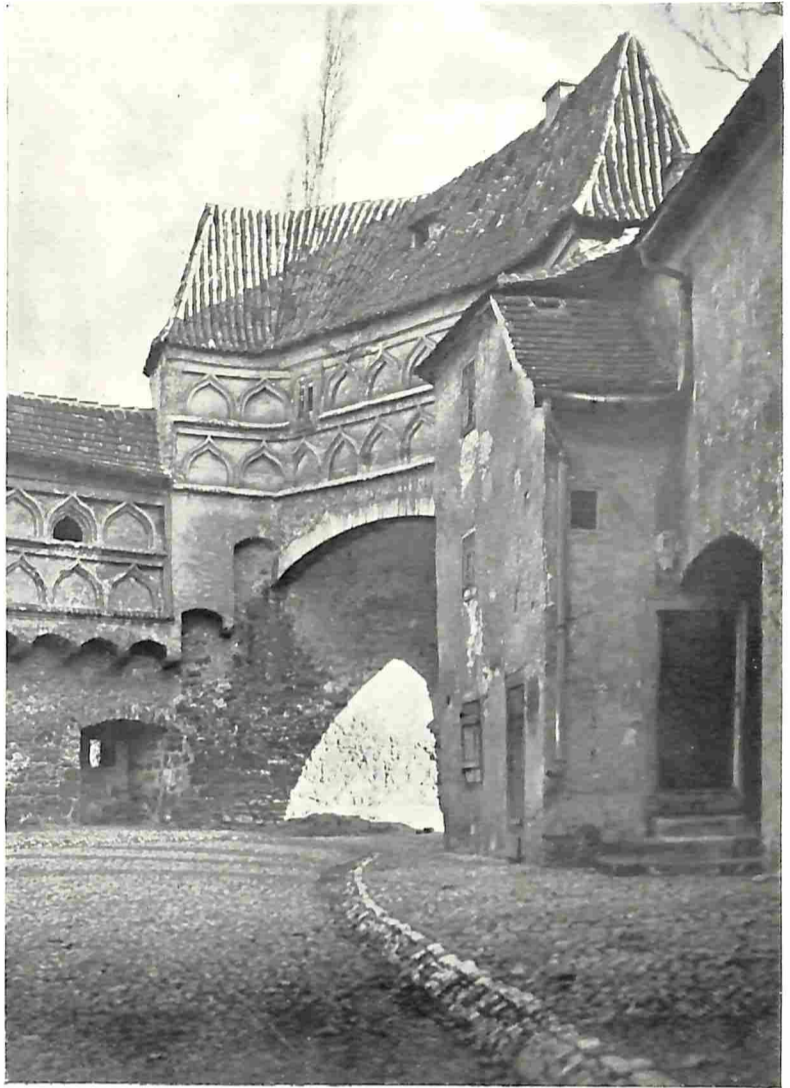

NAUMBURG. GEZICHT OP DEN DOM

1680 in beeld brengt. Over bleef alleen de prachtige Mariapoort. Zij gelijkt een kleine, een gedrongen en sterke vesting, bestaande uit een toren, hooge muren en twee poorten. Een van de poorten, geflankeerd door den toren, verleent uitgang naar het land, de andere ingang tot de eertijds besloten stad. Tusschen beide poorten bevindt zich een door hooge en zware muren omgeven hoefijzervormige hof. In, op de muren om den hof ziet men een weergang met schietgaten gericht zoowel naar de buitenzijde als naar de zijde van den hof. Drongen de vijanden na langen strijd de buitenste poort door dan werd ijlings de tweede poort gesloten en daalde, in den hof, een regen van pijlen ophien neder. ¶ Gespaard bleef voorts het in het begin van de 16de eeuw gestichte stadhuis, dat ofschoon het zich voordoet als een weloverwogen geheel, samengesteld werd uit drie gebouwen. ¶ Hoewel men eerst in de 12de eeuw veelvuldiger over raadhuisen hoort — oorspronkelijk werden in de steden evenals in de dorpen de gelegenheden van de gemeenschap in de open lucht behandeld — blijkt het dat Naumburg reeds kort na haar ontstaan een raadhuisrijk was. In 1396 moest een nieuw gebouw worden, dat herhaaldelijk door branden geteisterd even dikwijls hersteld werd, tot eindelijk het thans bestaande renaissance bouwwerk verrees. Het is weidsch van opzet. Edel en rustig is de rijk versierde ingang, zeldzaam mooi van verhouding is het portaal, dat uit 1556 dateert, waar het licht en duister zoo levend vloeit over plavuizen en wanden. Het bevat onder vele bezienswaardigheden de portretten van de keurvorsten: Frederik de Wijze en Johan de Bestendige, portretten welke toegeschreven worden aan Lucas Cranach. Verder vindt men aan de markt, die zoo wijd in het luchtige licht van een vroege zon voor ons ligt, eenige belangrijke woonhuizen o.a. het stevige „Kaisersche Haus" en het hooggevelde „Residenzhaus", in 1652 door keurvorst Johann Georg I van Saksen gesticht ten behoeve van zijn zoon hertog Maurits van Saksen-Zeitz. Door de geheele oude stad, die zich voor den bezoeker ontpopt als een knusse en stemmige provincieplaats vol verrassingen en teedere verborgenheden, liggen in de grootere en kleinere, gebogen straatjes, antieke huizen verspreid. Op de markt en in de Mariastraat vallen op talrijke goedbewaarde huisgangen en poortjes. ¶ Mag zich

¹⁾ Gereproduceerd in het belangwekkende boek van Prof. Dr. Ernst Borkowski Naumburg 1028—1029, Eine Geschichte deutschen Bürgertums".

in de verbeelding het vlotte en vaak ruwe leven der burgers het heftigst spiegelen, in de werkelijkheid is Naumburg in de eerste plaats belangrijk door den luister harer kerken. Snel stroomde het wereldlijk leven voorbij, wat het ons naliet waren de dingen des geestes: bouwkunst, beeldhouwkunst, schilderkunst en kunstnijverheid, doch veel daarvan verdween in en met de hevigheid die het kenmerkte. Doch rustiger en liefderijker werden de kunsten uitgeoefend ten bate van de kerk. Beschermd werden de kunstenaars door de hoge geestelijkheid, die de kunstvoorwerpen, meer dan een wereldsch bezit, veiliger bewaarden in de stille aandacht van de godshuizen. ☞ Wat er aan kerkelijke kunst en architectuur in Naumburg overbleef is verre van gering. Het oudste bouwwerk (anno 1225) is de zeer ingetogen, Romaansche „Curia Aegidii”, of liever de huiskapel en een fragment dat van deze domheerswoning overbleef. Genoeglijk, ietwat behaagziek zelfs, maar minder grootsch van opvatting, is de „Curia Episcopalis” met de uit 1550 dateerende renaissance gevels. ☞ Reeds lang heeft ons het hooge Oostkoor van den Dom met zijn beide torens gelokt. Wij naderen nu met verlangend hart, doch eerst bezichtigen wij nog de Driekoningenkapel met zijn spitsen gevel en de drie beeldjes (uit het jaar 1456) vol levende gratie en zijn met geurende rozen bekransden kruisgang. Dan nog even een haastigen blik op de Mariakapel en dan . . . bestaat voor ons alleen de groote, de stoere, de wereldberoemde Dom, de kathedraal gewijd aan Petrus en Paulus. Vier Romaansche torens rijzen omhoog, twee ervan eindigen in een barokke overhuiving, de beide andere zijn in later jaren in den Romaanschen stijl opgetrokken. De bouw ving in 1175 onder bisschop Udo II aan op een plaats, waar eerder een kleinere kerk stond. Een klein gedeelte van deze oudere kerk werd als krypt in den nieuwen bouw gevoegd. Langzaam vorderde het werk. Aangevangen tijdens den nabloei van den Romaanschen stijl werd het eerst voltooid toen de Gothische bouwwerde reeds in zwang was. Daardoor maakt het geheel niet den indruk van een met standvastigheid geschapen en geheel gesloten gebouw. Eer krijgt men, de kerk binnengetreden, den indruk van een levende ruimte, die ofschoon door muren en zoldering begrensd open is gebleven. Treedt men uit het Romaansche gedeelte de triomfeerende Gothiek van het Oost en Westkoor tegemoet, dan lijkt het of men van buiten door een gang gaand weer naar buiten schouwt, zoo fel stort door de hoge vensters van gebrandschilderd glas het kleurige licht naar binnen; als rijzige stammen staan in de weifeling van die bevende lichttinten de steunende zuilen. ☞ Het zou te ver voeren alle kunstschaten op te sommen die de kathedraal bevat. Wij willen echter het Westkoor niet ongenoemd laten. Hier is alles wijd en edel en ruim. De ruimte is slechts door levende muren begrensd, muren levend door de hoge kleurige ramen en natuurlijk en decoratief beeldhouwwerk en slechts gebroken door bogen, pilaren, zuilen en arkaden. ☞ Het koor is van de kerk gescheiden door een lagen wand, de ingang wordt gevormd door twee deuropeningen door een eikenhouten post gescheiden, die met de bovenposten der deuren een kruis vormt, het kruis waaraan het beeld van Christus hangt, met in de nissen terzijde van de deuren, links Maria, voornaam in iedere aangegeven beweging en Johannes, onbeheerscht als door droefheid overweldigd. Op zijde, boven, wordt in houten reliefs het lijden van Christus vol zekerheid en dramatische bewogenheid verbeeld. Doch achter den ingang opent zich de ruimte, waar de gothiek zich

NAUMBURG. DE MARIAPOORT

haar macht geheel bewust is geworden. Alle aardschheid is verdwenen. Alles streeft omhoog. De compositie der wanden is een wonderlijk samenstel van beweging en rust, van kleur

NAUMBURG. HET RESIDENZHAUS

en kleurloosheid, van licht en donker. Zoo stoot de blik niet tegen muren, noch tegen de hemelhooge bedaking die nauwelijks op de fijngelede strevende pijlers rust. Bouwkunst, beeldhouwkunst en glasbrandkunst, het smelt hier alles te samen tot één harmonie, tot één aanbidding. Eng zijn de beelden in steen gehouwen met de architectuur verbonden, zij zijn een onderdeel van het leven der muren, van den bloei der arkaden en dragen in hunne lengte en gestrektheid mede de constructie van het gebouw. En toch hoe werkelijk, hoe realistisch zijn deze beelden van middeleeuwsche wereldlingen, die de stichters van Naumburg en hun nakomelingen verbeelden. Het zijn ridders en edelvrouwen (twaalf in getal) en geen geestelijken, die hier de ruimte helpen vergeestelijken. Als wij de kerk verlaten voelen wij alles heel anders. De stad leeft in een ander licht, zachter lijken ons de vormen der straten beneden ons die allen naar markt of plein kronkelen. Luchtiger is de klank der geluiden, zij vloeien samen als een fijn spel van verre muziek. Wij raken hier thuis. ☒ Stoer verheft zich te midden der straatjes de stadskerk de St. Wenzel; de toren ziet vaderlijk neer op de verwarde lijnen der sluispende slopjes en bochtige straten, op de ruigte der ongelijke daken, en het haastig gedoe der mensen. De kerk werd in 1517, in den tijd der late Gothiek gebouwd. Groot zijn haar afmetingen, rijzig en slank zijn haar hoge vensters, ijl door hun hoogte de met fijne ornamenten versierde pijlers die de hoge overkapping dragen. ☒ Behalve beeldhouwwerk in steen en hout, inheemsche zilver- en goudsmeedkunst bevat de kerk eenige belangrijke schilderijen, waaronder „De aanbidding der Koningen” door Lucas Cranach. ☒ Dan hebben wij het voornaamste in Naumburg gezien. Ons rest nog een dwaaltocht door de kleinere straatjes, over de romantische bolwerken, waar wij nog lang in het groendoortrokken licht onder het oude geboomte verpozen.

ARNOLD VAN LOTTUM

NAUMBURG. DE MARIAPOORT (BUI TENPOORT)

De doolhof der dwaasheid

30) DOOR RALPH SPRINGER

EN het leek alsof hij door een zware hoestbui was overvallen, zoo luid bulderde hij en zoo geducht schokten zijn schouders. Hij dacht nog aan de gebrekkige spoorverbinding met dit dorp. En aan nóg iets.

VIJF-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK

GRUWELIJKE MARTELINGEN IN HET VOORUITZICHT

Joris Jochem ontwaakte in een lange loods, op een veldbed. Op drie andere matrassen lagen Oom Karel en twee roovers. Dezen waren, even als hij, aan handen en voeten gebonden. „Watson, ontwaak uit dien nutteloozen slaap!” joelde hij. „Laten we de koppen bij elkaar steken en plannen beramen om uit dit verfoeilijk hol weg te komen!” „Als jij er kans toe ziet je kop bij mijn kop te steken, is het mij goed,” bromde de oude man. „En wat slapen aangaat, ik lag al uren wakker, toen jij nog lag te snurken.” „Hoe laat is het?” vroeg een der roovers, geuwend. „Ik twee halfzachte eitjes en een kadetje met roomboter,” zei de ander, half wakker. „He, waar ben ik hier?” Het gelukte Joris Jochem na veel moeite, zich voort te rollen tot aan Oom Karel's matras. De vloer was van ruwe stenen vervaardigd,

die zijn hoofd en handen danig schramden. „Rollen jullie nou ook hierheen, dan houden we krijgsraad!” riep de detective. „Vier mannen, één hoofd.” „Ik lig hier goed,” grinnikte de roover die zachte eitjes had gevraagd. Je bent tóch eenmaal aan de rol, zet nu meteen door tot hier aan toe”. Oom Karel voelde daar niet het minst voor, maar op aandringen van zijn chef volgde hij hem toch. Hij schimpte en schold op zijn overweldigders en kreunde telken keer hij zijn hoofd tegen de steenen sloeg. De twee roovers schenen in zijn leed te deelen, want bij elken uitroep kreunden zij mee. „Hallo, Jor!” zei de roover met den blauwen baard, toen de detective eindelijk naast hem lag. „jij hebt er nogal slag van.” „Jor?” vroeg Joris Jochem verbaasd. „En ik dacht dat je me voor Ben Bighead hield”. „Dat was maar een foef, om je in handen te krijgen”. „Een foef!” riep de detective verontwaardigd. „Die foef kost mij een premie van vijf maal honderd duizend gulden”. „En wat ze je méer kost”, spotte de roover met den purperen baard. „Wat bedoel je? Als ik dien politie-officier vertel dat jij me herkend hebt, laat-ie me op slag vrij”. „Als-ie inderdaad een politie-officier wás, misschien wél. Maar ongelukkig voor jón is-ie lange Archibald”. „Wat beweer je nou!” riep Joris Jochem ontsteld. „Niets dan de waarheid. Je bent in de macht van Ben Bighead, evenals ik. Enfin, voor mij zal het wel niet zoo lang duren; dat is tenminste één troost”. „Nee, jou zal geen leed worden aangedaan, want jij bent een judas die alleen valsch spel hebt gespeeld om twee fatsoenlijke, onschuldige detectiven in handen van boeven over te leveren,” viel Joris Jochem heftig uit. „Moge je in den drank stikken, die je van plan bent te koopen voor je bloedgeld. Bah, ik walg van die falsarisstreken”. „Jim hij zegt zoo iets,” mompelde de roover met den blauwen baard. „Als we ons een lekker zat kónden drinken, dan zouden we misschien minder van die martelingen voelen. Wat dunkt jou?” „Wat raaskalt die spitsboef toch van martelingen?” vroeg Oom Karel, niet weinig ongerust.

„Noem het voor mijn part raaskallen, maar hij zegt de waarheid,” tergde Jim nu. Wij beiden behoorden bij een troep afvalligen van Ben Bighead's bende. De meesten zijn gisteren in de Dansende Kikvorsch neergeschoten en óns beiden zullen ze wel een beetje pijnigen, vóór ze ons afmaken. Heeft niet veel te beduiden. Misschien onze oogen prikken en onze huid met lucifers roosteren. Daar zijn wij roovers aan gewend, zooals de vischvrouw zei toen ze palingen stroopte”. Oom Karel steunde alsof men hem reeds zoo te pakken had. „En noem je dat álles niets?” vroeg Joris Jochem, met nauw-hoorbare stem, van ontzetting. „Vind-je dat niet de moeite waard om je er druk over te maken? Denk je dat ik daar ooit aan zou kunnen wennen?” „Maak je niet overstuur. Bij hetgeen jou en je vriend te wachten staat, is dit kinderspel,” antwoordde Jim, onverschillig. „Over een week is het met mij beslist afgelopen, maar jij loopt over een maand nóg te krepereen van pijn. Moet je Ben Bighead kennen”. „Maar waaróm dan?” vroeg de detective, in elkaar gekrompen van vrees. „Ik heb toch niemand iets gedaan”. „Zeg dat nou niet, Joris Jochem; dat weet je wel beter”, zei de blauwbaard met nadruk. „Veel goeds heb je óók niet uitgericht, in Engeland.”

(Wordt vervolgd)